

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 60 (1975)
Heft: 5

Artikel: Cronica : entschatta mars tochen la fin d' october 1975
Autor: Berther, Norbert
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-882401>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 07.01.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Cronica

(Entschatta mars tochen la fin d'october 1975)

Fatgs romontschs

Fiasta dalla Romania a Falera

Suenter ina interrupziun da biars onns organisescha la Romania ils 20 da fenadur puspei ina fiasta populara a Falera. Che la realisaziun d'ina tala occasiun ei giustificada demuossa la gronda participaziun. Suenter il salid da beinvegni dil president dalla Romania, Ignaz Cathomen, tgamuna Maria Cadruvi il program variont. Hendri Spescha, secretari dalla Ligia Romontscha, salva il plaid festiv. Students e vischins da Falera dattan zaconts canzunets romontschs e scenettas. Gronda accoglientscha anflan era ils saults dalla gruppa da costumes da Breil. Denteren contan ils chors virils da Falera, Lags, Sagogn ed il chor mischedau da Schluen. Igl eco dalla fiasta ei encuraschonts.

Romania studentica

Gliendisdis Pastgas serimnan ver 30 students a Trun per discutir sur dalla Romania studentica. Els ein cunscients dalla muntada dalla uniun, vulan denton buca restrenscher sia activitad sin camp linguistic, mobein era dar ad ella in pensum cultural, social e politic. El niev comite vegnan elegi: Florentin Lutz (president), Curaglia, Norbert Deplazes e Martin Mathiuet, omisdus da Surrein. Suenter ina «maridaglia» da diesch onns sesparta la Talina da siu «mariu ladin» «Il Corv» e cumpara puspei separadamein sut la redacziun da Florentin Lutz e Martin Mathiuet e cun agid graphic dad Elmar Deflorin.

Premi litterar a Theo Candinas

La cumissiun litterara dalla uniun da scripturs undrescha ils 28 da zercladur Theo Candinas per sia ovra «Entagls» cumparida 1974 tier la casa editura Fontanivas Cuera.

Activitad dils students per il romontsch

La *Montana*, l'uniun da students romontschs dalla Surselva, Sutselva e dil Girschun central alla scola cantunala, sa era registrar egl onn 1974/75 ina gronda activitad. Ella realisescha suandontas occasiuns: Referat da dr. Hans Stricker sur dalla «Amnestia internaziunala», sera da Nadal, sentupada cun dr. Donat Cadruvi e referat da cuss. gov. Otto Largiadèr. Bien resun catta la gasetta da tscheiver «Il Visprer». En stretga collaboraziun culla Montana stat il *Chor romontsch* che vegn dirigius dil seminarist Giusep Decurtins.

«*Il Curtin*» che cumpeglia ils scolars dallas treis davosas classas gimnasialas da Mustér s'engascha medemamein en moda legrevla per il romontsch. Ina ga ad jamna serimnan ils students sut l'egida da P. dr. Ambros Widmer per discussiunar sur da problems linguistics, culturalis ed auters. Variaziun egl onn 1974/75 portan las visetas da Ludovic Hendry, dr. Giusep Capaul e prof. dr. Helmut Stimm, Minca. Ils students visetan plinavon la «Cuort Ligia Grischa» a Trun ed il vitg lumnezian Vrin. Entras lur iniziativa vegn organisau in cuors romontsch per students da lieunga tudestga.

La Societad retoromontscha retscheiva il premi OSSIAN

«Ils 7 da zercladur obtegn la Societad retoromontscha il premi OSSIAN. Cun quel vul la Fundaziun Freiherr von Stein (Tiaratudestga) undrar persunalitads ed uniuns particularmein meriteivlas per la tgira e pil manteniment da minoritads linguisticas e culturalas che appartegnan alla ierta europea.»

Premi radio

A caschun dalla radunonza generala dalla Cuminonza romontscha da radio e televisiun dils 21 da zercladur obtegnan Carl Fasser, Müstair, e Sur Giusep Durschei il premi radio. Il plevon da Sedrun retscheiva la distincziun per siu operar litterar, specialmein sin palancau dramatic.

Radunonza generala dils scripturs romontschs

Ils 25 e 26 d'october salvan ils scribents romontschs lur radunonza generala a Trun. La sonda prelegian entgins dad els ellas scolas dalla Sutsassiala. La sera arranschan els en collaboraziun culla musica da Trun ina fiasta populara. Flurin Darms, Theo Candinas, Armon Planta ed Andri Peer dattan in schatg da lur ovras, ferton che Hendri Spescha lai reviver reminiscenzas ord il temps da sia giuventegna. Silsuenter suonda ina recreaziun cun sault. La radunonza generala ha liug la dumengia. Ella cumissiun litterara remplazza prof. Gieri Menzli prof. dr. Pieder Cavigelli e Clo Duri Bezzola il scriptur Jon Semadeni.

Discuors e discussiuns sur dil romontsch

Ils 19 da mars prelegia Theo Candinas a Domat a caschun d'ina sera litterara. Ina semeglionta prelecziun haveva el fatg ils 22 da november 1974 el ravugl dils scribents da Genevra (ensemien cun Cla Biert).

Ad ina discussiun da podi sur dil romontsch en Val Tenigia plaidan ils 19 da settember prof. dr. Alexi Decurtins, prof. dr. Helmut Stimm, dr. Gion Deplazes e pader dr. Ambros Widmer. Il conventual da Mustér presenta aunc ver 10 gadas nies romontsch a students, hosps da vacanzas, societads da viadi eav. Plinavon fa el alla radunonza generala dalla Uniun da cura e traffic da Mustér in votum per la cultivaziun dil romontsch ellas ustrias.

Reorganisaziun dalla Ligia Romontscha

Ils 5 da fenadur seradunan 70 delegai alla radunonza annuala dalla Ligia Romontscha. Il rapport annual a scret fa menziun dils contacts fritgeivels cun ordeifer, dalla informaziun romontscha ellas gasettas, dils cuors audiovisuals romontschs e dalla scoletta per mussadras. Quella instituziun ha l'Uniun svizra per scolettas recepiu en siu ravugl.

El quen general muntan las expensas a 559 544.95 frs. e las entradas a 537 158.—, quei che dat in deficit da 26 386.95 frs. Impurtonta ei la vendita da cudischs che munta a 80 382.— frs. Pertuccont il preventiv conceda la radunonza in agid da 5000 e 10 000 frs. alla Pagina da Surmir, resp. alla Casa Paterna, entochen ch'il problem dalla pressa romontscha ei sligliaus. La suprastonza haveva proponiu da limitar quei sustegn sin dus onns.

La tractanda principala dalla radunonza munta denton la reorganisaziun dalla Ligia Romontscha, necessaria muort igl alzament dils subsidis federals e cantunals. Dad uss naven duei la representanza da delegai succeder tenor la popolaraziun dallas uniuns cun territori enstagl dil diember da commembers, cun risguardar specialmein las minoritads. Alla radunonza propona denton la Renania da dar alla Romania ed alla Uniun dils Grischs 16 ed alla Renania ed all'Uniung da Surmeir 10 delegai. Cheutras levan ins — era sche quei ei buca vegniu detg alla radunonza — evitar ina eventuala majorisaziun dils reformai entras ils catolics. La radunonza accepta la proposta renaniana cun 38:30 vuschs. Quella decisiun sa la delegaziun dalla Romania buca acceptar e banduna perquei la sala. Suenten entgina discussiun vegn la radunonza interruta e refretga sin in auter datum. (Cump. GR, 8, 11 e 15 da fenadur, plinavon Bündner Zeitung dils 8-7-75 e Bündner Tagblatt dils 14-7-75).

En ina radunonza dils 23 d'uost concludan la suprastonza dalla Romania ed ils delegai romanians dalla Ligia Romontscha dad insister sin ina repartiziun dils mandats tenor ils principis dalla proporzionalitad commensurada.

Teater ambulont da Domat

Igl atun dat l'Uniun da teater da Domat il drama «Il tradiment da Novara» da Cäsar von Arx en versiun romontscha da Hendri Spescha. Ella sepresenta buca mo en sia vischnaunca, mobein era a Cuera, Mustér, Trun, Lumbrein, Sedrun e Casti. Siu intent ei da svegliar igl interess per il teater popular.

Interess internaziunal per il romontsch

La fin da fenadur passenta ina gruppa da *students dalla romanistica da Minca* ina jamna a Mustér. Sut la direcziun da prof. dr. Helmut Stimm e cun agid digl assistent, Florentin Lutz, vulan els emprender il romontsch. Dasperas prendan els contact cun umens prominents, visetan la Stampa Romontscha, il Museum sur-silvan a Trun, la biblioteca romontscha dalla Claustra eav.

Digl εμπrem entochen ils 18 d'uost realisescha pader dr. Flurin Maissen il *sisavel cuors internaziunal retoromontsch* a Rumein, dil qual 16 persunas prendan part.

Alla *Universität da Stuttgart* san ils students dalla romanistica prender dad uss naven era il retoromontsch sco secund lungatg per lur studi. El semester d'unviern 1975/76 meina dr. Linder in seminari romontsch.

Niev parsura dalla Quarta Lingua

La Quarta Lingua elegia ils 31 d'october dr. Guido Frei, directur dalla Televisiun svizra tudestga e retoromontscha, sco niev parsura. El ei successur da dr. Bernhard von Arx. Plinavon accepta la radunonza generala dad introducir ina secunda categoria da commembers che paga mo 20.— frs. enstagl 50.—, che han denton buca il dretg da votar.

Religiun

Fatgs clericals

Ils 18 da matg celebreschan Giusep Venzin, Platta, ed ils 25 da matg Felici Riedi, Rueras, lur messas nuvialas.

L'entschatta settember seretila Sur Placi Huonder sco plevon da Sumvitg per sorprender igl asil da Trun. Sco successur elegian ils parochians Sur Martin Bearth, tochen ussa plevon a Rueras. Leu surpren Pader Theodosi Sialm la pastoraziun. Sco successur dil plevon da Sursaissa, Sur Benedetg Chistell, che va a Flem, vegn Sur Luis Venzin tscharnius.

Renovaziun baselgia a Murissen

Ils 27 da fenadur benedescha igl uestg, dr. Gion Vonderach, il sanctuari renovau da Murissen. Ils cuosts per quella lavur muntan a ver in miez milliun. Sur dalla historia dalla baselgia e pervenda scriva il plevon dil liug, Sur Felici Maissen, in interessant tractat (mira Gasetta Romontscha dils 25 da fenadur).

Dumengia da malsauns e vegls a Lumbrein

Ils 29 da zercladur dat Lumbrein suttetg alla sentupada da malsauns e vegls en Surselva. Ver 1500 persunas prendan part da quella occasiun religiosa. Enconuschentamein realisescha l'Uniun da Lourdes mintgamai quei di. Sia radunonza generala salva ella ils 31 d'uost 1975 a Breil.

Decanat sursilvan

Alla radunonza dil Decanat sursilvan dils 28 d'october a Vignogn plaidan Pius Condrau davart «La responsablada digl editur dalla Gasetta Romontscha» e dr. Giusep Capaul sur dalla «Pressa e baselgia».

Cultura

Cant

Il 11 da matg ha liug a Lumbrein la *36avla fiasta da cant sursilvana* dalla quala 40 chors cun varga 1700 cantadurs fan part. Alla fin vegnan 83 veterans undrai. Era zaconts dirigents che han dirigiù 35 onns e varga retscheivan ina distincziun. Igl ei quei: Martin Sax, Sursaissa, Gieri Cristoffel, Trin, Pieder Antoni Livers, Breil, Barclamiu Coray, Ruschein, Toni Halter, Vella e Giusep Huonder, Mustér. Dapi entgins onns exista a *Sedrun in chor d'affons* sut la direcziun da Rico Casanova. Il 28 da zercladur dat el in concert che demuossa ch'el ha fatg in progress legreivel.

Musica instrumentala

Il 4 entochen il 6 da fenadur festivescha la Societad da musica da *Surrein* siu 25avel onn d'existenza. Per quella caschun ha dr. Gion Deplazes scret ina cronica (Mira GR, 4-7-75).

Dils 25 entochen il 27 da fenadur inaugureschan ils musicants da *Trun* lur novs instruments. Il punct culminont ha liug la dumengia cun in til festiv e producciuns dallas musicas cooperontas e dils chors da Trun.

A caschun dil giubileum da 100 onns organisescha la Societad da musica *Sedrun* ina gronda festividad dils 8 entochen il 10 d'uost. Las parts principalas muntan il til festiv cullas musicas cooperontas e cun gruppas folcloristicas da Tujetsch, igl act festiv cun la cantata da Giusep Huonder/Giusep Durschei ed igl act d'uniformaziun. La cronica, redegida da Sur Giusep Durschei e dr. Toni Berther lai reviver ils fatgs impurtonts dalla societad da musica.

Il 23 e 24 d'uost sa la Societad da musica «Concordia» dad *Andiast* inaugurar sias novas uniformas.

Fatgs artistics

Il 14 da zercladur sa Ernst Ludwig Schulz arver l'exposiziun da maletgs dad *Andreas Juon*, Stussavgia, en siu Bogn Tenigia en Val Sumvitg. Dr. Paul Tomaschett presenta igl artist per tudestg e per romontsch. – Ellas medemas localitads expona l'emprema mesadad digl uost *Barbara Berther* ses teppis da preit. L'artista, burgheisa da Sumvitg, ei carschida si a Dornach. Suentar ver absolviu il seminari per scolastas da lavur suonda ina scolaziun alla scola professiunala d'art a Stockholm ch'ella concluda cul diplom. Dapresent viva Barbara Berther ella capitala svedesa sco artista libra.

Dils 28 da settember entochen il 2 da november expona *Matias Spescha* ella Casa d'art a Cuera ovras creadas denter 1959 e 1975. Igl artist ha fatg in grond svilup. 1970 banduna el la pictura e s'occupescha dalla plastica. El obtegn impurtontas incumbensas dil Spital cantunal da Basilea e dalla Scola cantunala a Cuera.

Tgira da monuments

A caschun digl onn europeic per la tgira da monuments realisescha il Grischun ina exposiziun ambulonta che stat sut il presidi da cuss. naz. dr. Luregn Matias Cavelti. Ella vul mussar ils problems dalla tgira da monuments. Ils differents maletgs vegnan era mussai a Mustér ed a Glion.

Ina giuria europea distingua la caplutta dalla s. Fossa a Sevgein en connex cun las concorrenzas communalas pil schurmetg dalla patria e la tgira da monuments.

Exposiziun sur dalla Greina

La Societad grischuna da protecziun dalla natira realisescha dils 13 da settember entochen ils 11 d'october ina exposiziun sur dalla Greina a Cuera. A quella caschun vegn era purschii differents referats, films da dias, teaters ed era zacontas producziuns musicalas. Igl intent da quella manifestaziun ei dad evitar che quella contrada vegni utilisada per implonts electricis.

Turnier svizzer da schah a Mustér

Dils 3 entochen ils 11 da matg ha liug a Mustér il Turnier svizzer da schah dil qual 300 participonts prendan part. Campiun federal daventa Heinz Wirthensohn da Reinach.

Fundaziun d'in Club Lions Surselva

Ils 23 da zercladur ha liug el hotel Alpsu a Glion la fundaziun d'in Club Lions Surselva. 27 commembers entran ella nova secziun. Siu scopo ei da segidar in l'auter e da promover la capientscha denter ils pievels. La festivitad uffiziala ha liug ils 27 da settember.

Fatgs socials

Associaziun cristiana da luvrers da lenna e baghetgs

Ils 16 da mars seradunan ils *delegai grischuns dall'Associaziun cristiana da lenna e construcziun* alla radunonza generala a Glion. Parsura da quella uniun ei Giacun Cavelti e schef dil secretariat Cristian Camathias. L'uniun porscha denter auter ina cussegliaziun giuridica gratuita ed intermediéscha differentas segiradas sco per ex. l'assicuranza da disoccupaziun.

Ils 17 d'october festivescha la secziun da *Sedrun* il giubileum da 25 onns. Il diember da commembers ei carschius da 28 sin 57.

Uniun per puericultura e tgira d'affons en Surselva

Entras intermediaziun dalla Pro Surselva seconstituescha ils 9 da fenadur l'Uniun per puericultura e tgira d'affons en Surselva. Da quella instituziun fan tuttas vischnauncas pli grondas part. Aschia eis ei pusseivel d'engaschar ina secunda tgirunza per la Cadi. Per la Foppa e la Lumnezia ei ina tala gia en uffeci. Quellas regiuns han gia dapi 17 onns ina organisaziun per la tgira d'affons. Parsura dalla nova uniun daventa dr. med. Jacob Fopp, Flem.

Uniun sursilvana da spital

Ils 16 d'uost salva l'Uniun sursilvana da spital sut il presidi da dr. Dumeni Columberg la tiarza radunonza generala. Las entradas muntan a 3 850 478.– frs, las expensas a 5 307 612.– aschia ch'ei seresulta in deficit da 1 457 133.– frs. Quel ei per rodund 365 000.– (33,4%) pli gronds che quel digl onn vargau. Il carschament deriva oravontut dils cuosts da persunal. Essend las taxas per tgira in bien ton pli favoreivlas ch'en auters spitals vegnan ellas alzadas commensuradamein per calonda fenadur. 1975 ston las vischnauncas contribuir la summa da 500 000.– frs. sinaquei ch'ei tonschi aunc da tscheinsir ed amortisar ils edificis surpri igl onn vargau digl Institut s. Giusep.

Cun l'entschatta 1977 quentan ins dad engaschar in miedi d'affons. In grond problem munta la planisaziun da spitals. In rapport dalla cumissiun cantunala da spitals preveda per la Surselva in spital per malsauns cronics cun 80 letgs ed in spital acut cun 127 letgs. La suprastonza preveda perencunter la sligiazion suandonta: Engrondir igl asil evangelic a Glion per saver plazzar lur malsauns cronics ed adattar il spital existent allas novas pretensiuns cun cumpigliar aunc ulteriurs edificis digl Institut s. Giusep.

Scola

Canorta d'affons a Sevgein

Ils 27 d'avrel inaugurescha Sevgein ina canorta d'affons. Cul temps vulan ils vischins da Sevgein denton fundar ina scoletta per propi. Era speran ins che la scola gronda vegni puspei a Sevgein, damai che la populaziun ei carschida in bien ton ils davos onns.

Novas casas da scola

Ils 8 da zercladur inaugurescha *Surrein/Sumvitg* sia nova casa da scola. Ella ha custau 1,8 mill. frs. ed ei vegnida projectada dil biro d'architectura Dettling/Maissen, Sedrun. Il niev stabiliment duei buca mo survir alla scola, mobein era alla promoziun dalla cultura.

L'entschatta settember concludan ils vischins da *Lags* dad ereger ina nova casa da scola cun halla da gimnastica per la summa da 3,5 milliuns francs.

Matura tip B a Mustér

L'entschatta fenadur renconuscha il departement federal digl intern ils attestats da matura dil tip B dalla scola claustrala Mustér.

Negina scola media a Schluein

Sco rapportau egl Ischi semestril nr. 3 haveva dr. Werner Derungs inoltrau al departement d'educaziun dil Grischun in studi per ina nova scola media el Casti da Schluein. En sia risposta agl iniziand communichescha la Regenza ch'ei existi buca in basegns per ina ulteriura scola media ella Surselva.

Politica

Planisaziun e migliuraziun

La Regenza approbescha il plan da zonas da prighel da *Trun*.

Ils 23 da mars accepta *Tujetsch* la lescha da baghegiar e da planisaziun cun 348 gie encunter 318 na. La participaziun dalla votaziun munta a 84%. Igl emprems boz havevan ils vischins fiers ils 26 d'uost 1973. La fin d'october sancziunescha la Regenza la nova lescha.

Ils 25 da matg fieran ils vischins da *Mustér* la planisaziun locala cun 599 na encunter 529 gie. La participaziun da votar munta a 82%. Perencunter di *Sevgein* gie ad ina tala lescha ils 30 d'october.

La Regenza conceda allas associaziuns da migliuraziun dallas suandontas vischnaucas contribuziuns: *Tujetsch*: 450 000.–, *Sursaissa*: 800 000.–, *Vuorz*: 665 000.– frs. – Il Cussegl federal accepta il project d'ina migliuraziun totala per la fracziun da *Rabius* egl import da 2.87 mill. frs.

Credits per vias e plontaziuns

Per la construcziun dallas suandontas vias ein las lavurs dadas vi ed ils credits concedi: *via sursilvana a Mustér-vitg*; *via da comunicaziun Glion–Vrin*; *via da comunicaziun Panaduz–Glion*; *via da comunicaziun Glion–Sursaissa*; *via da comunicaziun Lumbrein–Surin*.

Alla vischnaunca da *Mustér* conceda la Regenza ina contribuziun da 260 000.– frs. per la 6avla secziun dil project d'uual Caischavedra.

Novs presidents communal

Lumbrein elegia ils 9 da mars *Gieri Capaul* sco niev president communal en plazza da Carli Casanova.

Sco successur da Battista Flepp tscharnan ils vischins da *Medel* ils 20 d'avrel scolast *Arnold Candreia*. Niev cau communal da *Falera* daventa *Risch Cathomen* enstagl da Josef Casutt.

Era *Glion* survegn in niev tgamun ella persuna da dr. *Donat Cadruvi*.

La Societad da banca svizra regala a Ruschein 120 000.– frs.

Ils 24 d'avrel regala la Societad da banca svizra la summa da 120 000.– frs. alla vischnaunca da Ruschein. Quels daners, pri ord in fondo giubilar, duein gidar a financiar la migliuraziun d'alp. Per raziunalisar il menaschi ei la vischnaunca da Ruschein s'unida cun Ladir e Schnaus.

Seminari politic sursilvan

Ils 12 d'avrel realisescha il Seminari politic sursilvan ina radunonza davart radio e televisiun romontscha. Dalla discussiun a Breil fan part: dr. Clemens Pally, Sep Item, prof. Bernard Cathomas e stud. Cristian Collenberg. La discussiun meina dr. Donat Cadruvi.

La secunda sentupada dil Seminari politic sursilvan ha liug ils 6 da zercladur a Glion. Marius Baschnung, delegau dil Cussegl federal per planisaziun spaziala, referescha sur dalla lescha federala da planisaziun dil spazi, risguardond en special la sgarmada dalla plivaleta. Dr. F. Mühlemann, substitut dil directur digl uffeci federal d'industria, mistregn e lavur plaيدا davart l'execuziun dil conclus federal pertuccont igl agid d'investiziun ellas muntognas.

Pro Surselva

Ils 7 da zercladur salva la Pro Surselva sia radunonza generala a Breil. Enconuschentamein ei la Pro Surselva tochen dacheu ina uniun. Damai che ses pensums ein carschi duei ella daventar ina corporaziun regionala. – Suenter liungas tractativas ei ina sligiaziun dalla dismessa da rumians ella Surselva en mira. La vischnaunca da Rueun ha lubiu ina deponia ordinada a Plaun Grond.

Viers la fin d'uost accepta la suprastonza il *concept da svilup* per la Surselva. El cuntegn il maletg empalont per il svilup futur dalla Surselva ed ei la premissa per obtener credits d'investiziun, prevedi dalla Confederaziun per las muntognas. Il sboz vegn suttamess alla Confederaziun, al Cantun ed allas vischnauncas. Suent ch'el ei repassaus han ils delegai dallas vischnauncas da decider definitivamein sur dad el.

Partida cristiandemocratica Cadi

Ils 20 da zercladur s'uneschan las gruppas cristiansociala e conservativa dalla Cadi ad ina partida, numnada «Partida cristiandemocratica Cadi». Parsura daventa Faustin Carigiet, Breil. La radunonza numna ulteriuramein 39 delegai e suppleants per las radunonzas cantunalas.

Elezziuns

Elezziuns cirquitalas en Surselva

Cadi

Mistral: Giger Aluis, Disla/Mustér
Deputai: Giger Aluis, Disla/Mustér
Columberg Dumèni, Mustér
Condrau Pius, Mustér
Deplazes Bernard, Sumvitg
Quinter Matias, Trun
Pfister Werner, Schlans
Schmid Theofil, Sedrun

Derschaders:
Cajacob Adalbert, Sumvitg
Friberg Ludivic, Danis
Quinter Matias, Trun
Schmid Theofil, Sedrun

Foppa

Mistral: Toggenburg Rudolf, Lags
Deputai: dr. Werro Ulrich, Glion
Toggenburg Rudolf, Lags
dr. Schenker Walter, Glion
Candrian Christian, Sagogn

Derschaders:
Darms Christian, Glion
Cavelti Dumèni, Sagogn
Manser Walter, Glion
Bühler Alfred, Valendau

Lumnezia

Mistral: Hubert Fridolin, Val
Deputai: Hubert Fridolin, Val
Schmid Adolf, Val
Caduff Balzer, Degen

Derschaders:
Ventira Michael, Vignogn
Capaul Toni, Tersnaus
Caviezel Balzer, Vella
Pelican Barclamiu, Vrin

Rueun

Mistral: Peter Janki, Vuorz
Deputai: Peter Janki, Vuorz
Adolf Sax, Sursaissa

Derschaders:
Janka Christian, Sursaissa
Cavigelli Michael, Rueun
Gabriel Martin, Vuorz
Alig Aluis, Pigniu

Elezziuns dil Cussegl naziunal

Il 26 d'october elegia il suveran svizzer ses parlamentariss federalis naziunals. El Grischun battan 26 candidats per ils 5 mandats ch'ei dad occupar. In novum muntan las partidas «Acziun naziunala» e la «Gruppaziun liberala». La surprisa dallas elezziuns ei che la partida socialdemocratica gudogna in mandat sin donn e cuost dils democrats.

Las vuschs serepartan sco suonda:

	Gliesta 1 (soc.)	Gliesta 2 (lib.)	Gliesta 3 (pcd)	Gliesta 4 (dem.)	Gliesta 5 (acz. naz.)	Gliesta 6 (mov. lib.)
Grischun	35 453 15,3% (13,8%)	42 315 18,2% (14,8%)	83 022 35,7% (37,6%)	62 597 27% (33,8%)	8 218	675
Cadi	587	528	18 095	718	191	55
Foppa	827	991	5 877	2 154	98	3
Lumnezia	271	256	8 299	509	43	20
Rueun	316	241	3 743	611	40	10

Elegi ein ils suandonts candidats:

Toni Cantieni:	21 469
dr. Luregn Matias Cavelty:	21 393
Georg Brosi:	16 630
Jakob Schutz:	15 594
dr. Martin Bundi:	8 128

El Cantun Turitg vegn nies cumpatriot, prof. dr. Gion Condrau, tscharnius per il parlament federal.

*Las cefras en parantesa serefereschon sin 1971.

Votaziuns

Palancau cantunal

Ils 2 da mars accepta il Grischun tuttas treis leschas cantunalas:

1. Entrada dil Cantun Grischun el concordat dils 28 d'october 1971 davart dar agid vicendeivel d'assistenza per exequir pretensiuns dil dretg public (16 507 gie:8 116 na).
2. Entrada dil Cantun Grischun el concordat dils 28 da mars 1969 davart la giurisdicziun da cumpromiss ed alla revisiun dalla procedura civila dil Cantun Grischun (15 481 gie:8 826 na).
3. Revisiun parziala dalla lescha davart las scolas medias el Cantun Grischun (15 963 gie:9 096 na).

Resultats ella Surselva

	Concordat giuridic		Dertgira da cumpro-		Scola media	
	Gie	Na	Gie	Na	Gie	Na
Cadi	1343	1493	1226	1575	1309	1533
Foppa	581	402	525	441	549	452
Lumnezia	603	535	500	622	554	605
Rueun	290	266	278	302	285	314

Ils 7 da settember accepta il Grischun la revisiun dalla lescha sur la finanziaziun dallas vias cun 11 862 gie encunter 8 058 na. Aschia sa il deivet per las vias vegnir alzaus da 100 sin 125 milliuns francs.

Igl alzament dalla contribuziun alla Uniun cantunala da traffic da 125 000.– sin 225 000.– frs. fiera il pievel cun 10 458 na encunter 9 349 gie. Cun quei agid augmentau levan ins specialmein intensivar la propaganda turistica per nies Cantun.

Resultats ella Surselva

	Finanziaziun dallas vias		Uniun da turissem	
	gie	na	gie	na
Cadi	1662	858	1254	1248
Foppa	546	285	419	394
Lumnezia	844	278	599	486
Rueun	339	253	268	307

Palancau federal

Ils 3 da mars ha il pievel svizzer da decider sur digl artechel conjunctural. Quel preveda da dar al Cussegl federal certas cumpetenzas per direger l'economia en cass da basegns. Il resultat dalla votaziun ei positivs, denton ei igl artechel tuttina buca acceptaus damai che la maioritad dils cantuns ei buca contonschida (11:11). Nies Cantun accepta la midada costituziunala.

Perencunter accepta il suveran ils 8 da zercladur las leschas per novas resursas finanzialas, exceptiu l'emprema. Il Grischun va d'accord cun tut las propostas: Alzament dil benzin, alzament digl ieli da brisch, novas taglias federalas, frein dallas expensas, schurmetg dalla valuta.

La cumissiun per la revisiun totala dalla Constituziun svizra seraduna a Mustér

Igl emprem entochen ils sis da settember salva la cumissiun per la revisiun totala dalla Constituziun federala ina seduta a Mustér. «Las lavurs s'avonzan detg bein, aschia ch'ins entscheiva a veser las conturas dalla nova constituziun. Sin fundament digl emprem sboz vegn la cumissiun a conferir cun ils exponents dallas partidas politicas, dils cantuns, dallas organisaziuns economicas etc. per eruir ils differents meinis e francar meglier l'idea dalla revisiun totala dalla constituziun el pievel. Entochen la fin da 1977 stuess il project concret e formulau esser semtgaus e vegnir presentaus al Cussegl federal.»

Sper la lavur senezegian ils experts dalla caschun per prender contact culla populaziun. Aschia pren il parsura, cuss. fed. dr. Kurt Furgler investa dils donns caschunai dallas lavinias ella Val Medel. La mesjamna sera plaيدا el sur dalla planisaziun dil spazi e dil svilup a caschun d'ina manifestaziun publica organisada dalla Pro Surselva. A quella occasiun s'expriman plinavon ils cussegliers dils stans, dr. Gion Clau Vincenz e dr. Leon Schlumpf, plinavon deputau dr. Dumeni Columberg sur da postulats planisatorics sin palancau cantunal e sursilvan. Ils dus davos referents fan era part dalla cumissiun numnada sco representants dil Grischun.

Economia

Agricoltura

Igl'emprems da mars festivescha l'assicuranza da biestga dad *Andiast* siu 75avel giubileum. Ella ei stada ina dallas empremas el Grischun.

Ils 10 da matg exponan ils purs lumnezians lur pli bialas vaccas e genetschas a *Vella*. Il medem fan ils purs da Tujetsch, Mustér e Medel ils 6 da matg a *Mustér*.

Ils 3 d'uost inaugureschan ils vischins da *Lumbrein* ils stabiliments novs dalla alp Staviaia vedra. Quels secumponan d'ina casa pil personal, d'ina stalla per 145 vaccas e d'ina lingia da latg e dalla cascharia renovada giu el vitg. L'entira migliuraziun, projectada d'insch. Lutz, cuosta biabein 1 milliun francs. Leutier vegn aunc la via nova da ver 5 km lunghezia.

Nova fatschenta da vendita a Mustér

Ils 31 da fenadur sa la nova fatschenta dil Coop a Mustér arver las portas. Il center dispona d'ina surfatscha da vendita da 500 m². El ei vegnius cumbinaus cul niev hotel «La Cucagna» che ha l'avertura ils 21 d'uost.

La recessiun sefa valer ella Fabrica da ponn Trun

Naven digl'emprems settember ei la Fabrica da ponn Trun sfurzada da reducir il temps da lavur per in di ad jamna damai che las empustaziuns ein sesminuidas considerablamein. Entras quella reducziun da lavur sereduceschan secapescha las pagas. Denton procurescha la cassa da disoccupaziun per gronda part per ina ulivaziun.

Plinavon siara la fabrica sia filiala a *Vella* per motivs da raziunalisaziun. A sias uras ei quei menaschi vegnius realisau per 50 plazzas da lavur. Quei diember ei denton mai vegnius contonschius. Il davos luvravan 22 collaboraturs ella cusunzeria. Els san ussa luvrar vinavon ella fabrica a Trun.

Vallada Nova – culegna da casas da vacanzas sur Degen/Vattiz

Avon tschun onns ha il prenci russ Nicolai de Kropotkin acquistau sur Degen/Vattiz in sulom da 300 000 m² per baghegiar ina culegna da casas da vacanzas. Damai che la realisaziun dil project va buca vinavon tarmetta la partida cristian-democratica dalla Lumnezia ils 20 d'october ina resoluziun alla Regenza. «Ella ei perschudadida che la realisaziun da quei project seigi da gronda muntada economica per l'entira Val e spetga che la Regenza dil Cantun Grischun prenda las decisions necessarias per ch'ei sappi vegnir entschiet cun las lavurs senza pli liung retardament.» (Cump. GR, 24-10-75)

Prospect sursilvan

Il 23 da fenadur salva il Biro regional da turissem a Glion sia radunonza generala. Il parsura, dr. Donat Cadruvi, spera ch'era las ulteriuras uniuns da cura e traffic fetschien era part dall'uniun. Silsunter plaida Max Bertsch da Tavau davart il tgamunar ina scola da skis. En in secund referat presenta Liliane Clavadetscher la proposta per in prospect regional dalla Surselva che duei vegnir edius aschi gleiti sco la finanziaziun ei segirada. D'impurtonza fuss era in cudischet da viandar per la Surselva, sco quei che dunna N. Moder fa valer en in cuort exposé.

Ovra electrica sursilvana (OES)

Il 23 d'uost salva la OES sia radunonza generala sut il presidi da dr. Donat Cadruvi. La sviulta d'energia pigl onn vargau munta a 57,5 mill. uras-kilowat. Quei ei 10% dapli ch'igl onn vargau. La lavur ei denton sereducida da 4.2 sin 4.02 milliuns. Sche quella tendenza cuoza vinavon savess ei dar difficultads dad occupar tut ils 97 emploiai. Muort diversas construcziuns dils davos onns ei il deivet carschius sin 20 milliuns. Malgrad quei sa la OES reparter ina dividenda da 7% als acziunaris.

Uniun purila sursilvana

Il 11 d'uost salva l'Uniun purila sursilvana la radunonza annuala a Glion. En siu rapport annual fa il parsura, cusseglier dils stans, dr. Clau Vincenz speciala menziun dil liung unviern che ha caschunau differentas difficultads. Il negozi da tiers ei staus buns. La modernisaziun purila sefa era valer, eis ei gie vegniu baghegiu en Surselva stabiliments d'agricultura per 3.5 mill. frs. Per informar organisescha l'uniun da temps en temps radunonzas e discussiuns ora ellas vischnaucas. – La radunonza concluda dad era recepir puras ella uniun.

Catastrofa da lavinas

Il 5 e 6 d'avrel neiva ei senza vuler calar. La situaziun daventa alarmonta. Per prevegnir a disgrazias evacueschan Val s. Pieder, Mustér, Medel e Tujetsch plirs loghens periclitai. Numerusas lavinas sederschan a val devastond gronds territoris d'uaul e numerus baghetgs e casas. Enta Medel devastescha ina lavina il vitg dad Acla. 10 persunas vegnan satradas sut la neiv. Suenter 24 uras pon 7 vegnir liberadas, las ulteriuras 3 ein deplorablamein mortas, numnadamein president communal Battesta Flepp e siu fegl Urs e Maurus Venzin.

La colonna d'agid péz Terri, sut l'egida da Pius Condrau, presta excellenta lavur. Il militer metta a disposiziun in tschuppel helicopters.

Il vitg dad Acla ei per gronda part devastaus. El astga buca pli vegnir habitaus igl unviern. Ils habitonts secasan egl uclaun vischinont Fuorns. Era ils vischins da Caprau (Mustér) ein sfurzai da bandunar lur vitg, damai ch'igl uaul sisu ei per gronda part vegnius spazzaus.

Il 5 donns caschunai ein enorms. Sco quei che la assicuranza cantunala da ba-

ghetgs communicescha muntan els a 8 297 231 francs. La gronda part croda allas suandontas vischnaucas: Mustér: 434 832.—, Medel: 1 342 577.—, Sumvitg: 423 026.—, Tujetsch: 315 187.— e Val s. Pieder: 2 206 940.— frs. Che tals donns san buca vegnir reparai senza agid d'ordeifer ei evident. E quei sustegn ha legrevlamein era buca muncau. Schibein il maun public sco il privat ein buca stai dalla vart. Ils 14 d'avrel visetan cusseglier federal dr. Hans Hürlimann e cusseglier guvernativ dr. Giachen Giusep Casaulta la Val Medel, nua ch'ils presidents dalla Cadi informeschan ils magistrats sur dils eveniments e donns caschunai. La Confederaziun conceda 1 milliun francs als donnegiai ed in credit supplementar da 5 milliuns per uestonzas. Dils 26 da matg entochen ils 14 da zercladur gida il battagliun 92 ad allontanar ils donns ellas vischnaucas da Medel, Sumvitg e Mustér. La medema lavur fa il battagliun 91 en Val s. Pieder.

Sin l'interpellaziun urgenta da deputau dr. Dumeni Columberg rispunda cusseglier guvernativ Dr. Gieri Vieli che la Regenza hagi installau in comite da coordinaziun che hagi da coordinar las mesiras d'agid. Ei seigi per gronda part pusseivel da reparar ils donns sin fundament dallas leschas vertentas. — La posiziun guvernamentala ei buca stada teoria. El decuors dalla stad e digl atun eis ei gia vegniu construui differentas uestonzas, locals da schurmetg eav.

Per orientar objectivamein sur dils donns caschunai edescha la Conferenza dils presidents communalis dalla Cadi ina documentaziun. Il recav da quella scartira va en favur dils donnegiai.

Era il maun privat ei segidaus exemplaricamein. En differentis loghens dil Grischun e dalla Svizra vegnan collecziuns ed arranschaments organisai en favur dils donnegiai. Firms, gruppas da giuventetgna, singuls gidan a runcar ed ad allontanar ils donns.

Malgrad il sustegn da tuttas varts ein las blessuras dalla catastrofa aunc buca migliuradas ed ei vegn aunc ad ir zacons onns tochen che quei ei il cass.

Nos morts

Ils 12 da matg pren mistral *Giusep Demont*, Sevgein, comiau da quest mund ell'aulta vegliadetgna da 91 onn. Suenter ver finiu ses studis da giurisprudenza a Friburg surpren el per 12 onns la redacziun dil «Bündner Tagblatt». La fin da 1923 banduna el quei post suenter ina differenza da principi cun il cussegl d'administraziun. Quei fatg ha leventau a sias uras ina gronda discussiun. — Giusep Demont retuorna a Sevgein per surprender la posta. Dasperas sededichescha el alla politica sco deputau e mistral dil Cumin dalla Foppa. Gronds merets ha el per il moviment romontsch. 1919 eis el confundatur dalla Ligia Romontscha. Da 1939–1940 segna el sco redatur digl Ischi. Sia pli gronda ovra munta la «Cronica romontscha» ch'el redegia da 1922–1943. Quella periodica munta in reh arcun da fats litterars e historics dil moviment romontsch. Il defunct ruaussi en pasch!